

ІНДОЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

УДК 81'373.7: 811.111

ВЗАЄМОВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЕНТІВ У ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНОМУ ПОЛІ "ЕМОЦІЇ ОСОБИСТОСТІ" (на матеріалі англійської мови)

*Бабенко Олена Вікторівна,
канд. філол. наук, доц.*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті розглянуто структуру фразеосемантичного поля "Емоції особистості", проаналізовано взаємовідношення й опозиційний характер конститuentів досліджуваного поля. Розглянуто поняття "фразеосемантика", "семантичне поле", "видові диференціальні семантичні компоненти", наводяться приклади лексичних і фразеологічних одиниць.

Ключові слова: фразеосемантичне поле, фразеологічна одиниця, відносні, градуальні, еквіполентні опозиції.

Постановка проблеми. Незаперечним є той факт, що емоційні фактори є одним із джерел семантичного розвитку мови; що емоційні компоненти знаходяться не за межами лексичного значення слова, а є його частиною. Але довгий час роль емоцій в мові недооцінювалася. Емотивна лексика як позначення емоційних явищ привертає увагу лінгвістів відносно недавно – з другої половини ХХ століття (праці Н. М. Амосової, Ш. Баллі, Р. О. Будагова, В. Г. Гака, В. А. Звєгінцева, Г. В. Колшанського, О. О. Леонтьєва, О. Р. Лурії, Н. І. Жинкіна, І. А. Зимньої, Б. І. Додонова, Є. Г. Чалкової, К. Є. Ізарда, С. В. Гриньова, І. М. Кобозевої, Л. С. Виготського, А. Вежбіцької та багатьох інших зарубіжних авторів). Досліджуються онтологічні й гносеологічні характеристики феномена в плані синхронії (Ю. Д. Апресян, Н. І. Бойко, А. М. Манзій, М. В. Піменова, П. О. Селігей, В. І. Шаховський та ін.) й діахронії (М. В. Гамзюк, В. І. Дудка, В. В. Левицький, Є. Є. Стефанський та ін.). Виокремлюють низку підходів у вивченні емоцій та їх мови. Так, М. О. Красавський називає три дослідницьких підходи: філологічний, когнітивний, лінгвокультурологічний, які склалися в західноєвропейській, американській і російській лінгвістиці; він запропонував комплексний інтегрований підхід у дослідженні мовних знаків емоцій [Красавський 2001, 3]. Є. Г. Чалкова присвятила праці новому напрямку у фразеології – іншомовній особистісно-орієнтованій семантиці [Чалкова 1998, 22–34].

Метою пропонованого дослідження є аналіз вербальної реалізації фразеосемантичного поля "емоції особистості" на матеріалі англійської та американської лексикиграфічних джерел та вибірки з творів англійської та американської літератури. Об'єктом дослідження є мовні одиниці для позначення поля "емоції особистості". Предметом є характер взаємовідношень конститuentів досліджуваного поля.

Виклад основного матеріалу. Фразеологічні одиниці (ФО) яскравіше і глибше характеризують почуття та емоції людини, ніж лексичні одиниці, тому вони є семантичними центрами мікро- і макротексту. Фразеосемантика – напрямок фразеології,

націлений на дослідження семантичних полів на макро- та мікрорівні, конституює якими є фразеологічні одиниці.

У сучасному мовознавстві семантичне поле визначається як сукупність мовних одиниць, об'єднаних спільністю змісту і відображенням у них понятійної, предметної чи функціональної схожості позначуваних явищ. Семантичне поле характеризується наступними основними властивостями:

1. Наявності семантичних відношень (кореляцій) між складовими його словами.
2. Системним характером цих відношень.
3. Взаємозв'язком і взаємовизначеністю лексичних одиниць.
4. Відносною автономністю поля.
5. Безперервністю позначення його смислового простору.
6. Взаємозв'язком семантичних полів у межах всієї лексичної системи [Кобозева 2000, 99].

Розглянемо графічну репрезентацію семантичного поля емоцій. Родове значення архісеми конкретизується видовими диференціальними семантичними компонентами, що характеризують емоції за:

- 1) інтенсивністю емоційного забарвлення;
- 2) результативністю емоційних станів.

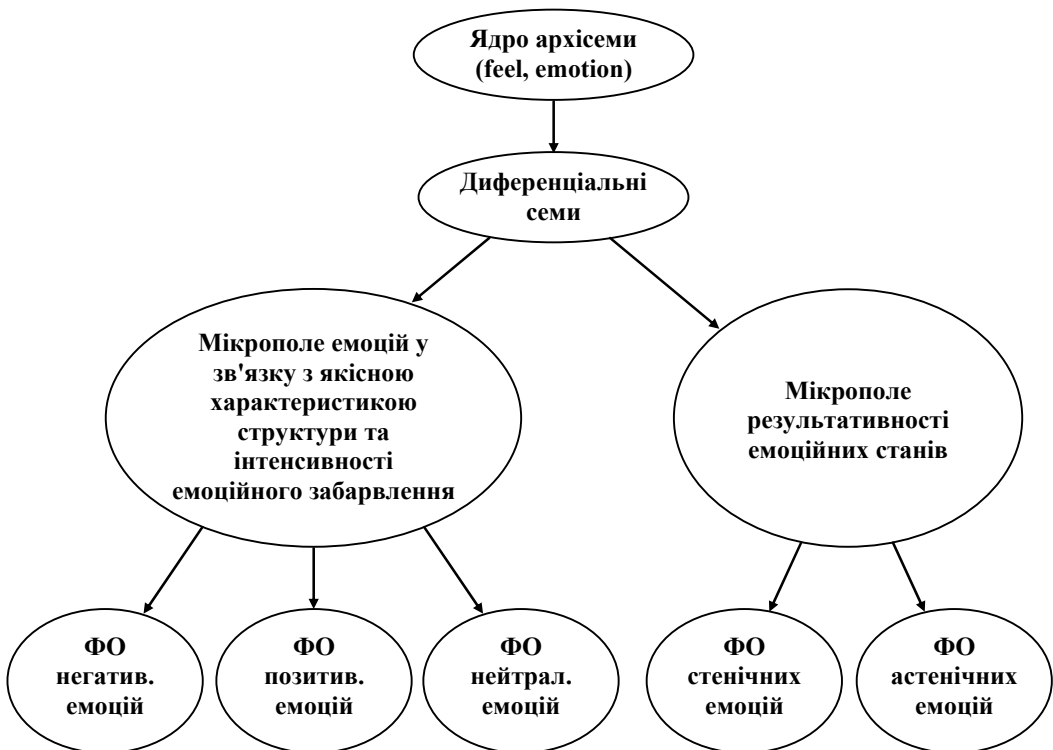

Рис. 1. Структура фразеосемантичного поля емоцій

Два мікрополя представлені таким чином:

Перше поле засноване на фізіологічній класифікації, пов'язаній з позитивними, негативними, нейтральними емоціями, вираженими відповідними видовими диференціальними компонентами, які допомогли розділити мікрополе на семантичні групи негативних, позитивних і нейтральних емоцій, які, в свою чергу, в залежності від інтенсивності емоційного забарвлення розділяють на мікрогрупи або підгрупи.

Друге поле пов'язане з результативністю емоційних станів і ділиться залежно від диференціації семантичних компонентів на групи, що характеризують стеничні та астенічні емоції.

Психологічна класифікація пов'язана з результативністю, тобто випробування певних емоцій допомагає особистості досягти позитивних або негативних результатів діяльності.

Всі ФОП мікрополя емоційного стану знаходяться на периферії макрополя поведінки, оскільки вони експлікують найменшу кількість характерних для нього категоріальних семантичних ознак. При дослідженні фразеосемантичного поля емоцій в англійській мові ми часто зустрічалися з випадками дифузності меж його підрозділів на макро- і мікрорівнях. Наприклад, дуже часто одна і та ж лексична або фразеологічна одиниця була членом не тільки макрополя емоцій, але й інших макрополів. Дифузність семантичних полів – взаємозв'язок, взаємопроникнення полів, засноване на наявності в структурі ФО інваріантних, експліцитних та імпліцитних компонентів [Бабенко 2012, 141].

Тісний взаємозв'язок різноманітних семантичних полів і груп, що характеризують різні аспекти особистості, заснований на тому, що в особистості всі ці аспекти також взаємопов'язані і взаємозумовлені.

Дифузність меж фразеосемантичних полів може бути представлена графічно (рис. 2).

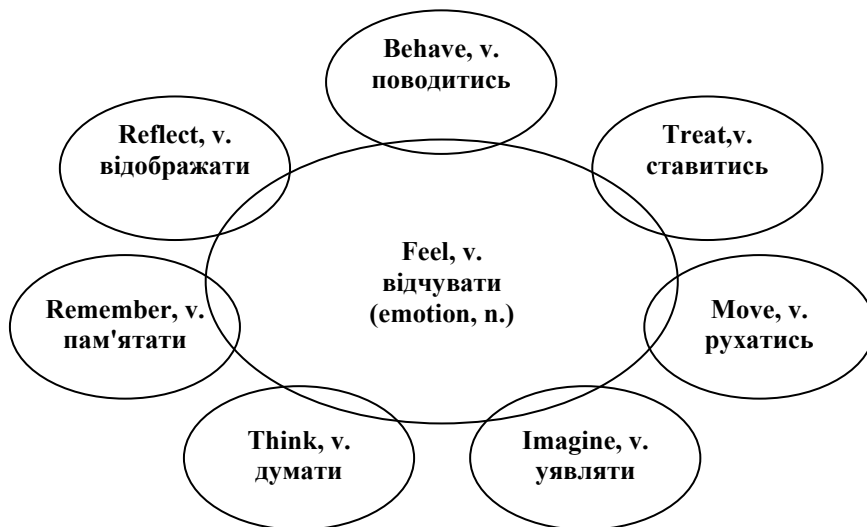

Рис. 2 Дифузність меж фразеосемантичних полів

Так, в мікрополі емоційного стану протиставляються групи ФО, що характеризують задоволення, радість, здивування з одного боку, і незадоволення, тривогу, жах, відчай, страх, здивування з іншого боку. Наприклад:

1) фразеологічні одиниці, що характеризують відчай:

"*At bay*" – "у відчайдушному положенні", "у глухому куті". "I am sorry", he said, embarrassed, "No messages". She stared at him; her face was dead white. She was like a beast *at bay* [Jackson, 1970, 90].

2) фразеологічні одиниці, що характеризують смуток: "*To be in low spirits*" – бути в поганому настрої. "Miss Style, you're just *in low spirits*. Don't take it to heart" [Sillitoe 1998, 233].

"(*As*) *miserable as a bandicoot*" – "жалогідний", "нещасний". "Here she was, sitting and looking at as *miserable as a bandicoot*" [Dickens 1992, 43].

3) фразеологічні одиниці, що характеризують радість:

"*To be in high spirits*" – "бути в гарному настрої". "But the term came to an end at last. I was *in high spirits* when once more I got out of the train at Blackstable" [Murdoch 1973, 97].

"*As pleased as Punch*" – "дуже задоволений", "радий". "She really did it!.. *Pleased as Punch*... Mrs. Burton couldn't understand anything, he was telling her at the moment... and... she made a terrible error" [Sillitoe 1998, 240].

"*In the seventh heaven*" – "на сьомому небі від радості". "He was a happy man when he married the woman he had loved during all those years, and brought her to live with him in the bungalow on the hillside above Levuka. The birth of their first child put him *in the seventh heaven*" [Prichard 1963, 45].

4) фразеологічні одиниці, що характеризують задоволення :

<i>Derive pleasure</i> <i>Draw pleasure</i> <i>Take pleasure in</i> <i>Get pleasure</i>	}	Отримувати задоволення
---	---	------------------------

"I like to look at the pictures... which are beautiful. They give me the same *pleasure as I derive* from good books" [Scott 1985, 12].

5) фразеологічні одиниці, що характеризують незадоволення, обурення з іншого боку:

"*Hot under the collar*" – "розсерджений", "обурений". "But there we were exchanging view-points. And naturally I talked indiscreetly against aggressive christianizing methods got *hot under the collar*" [Кунин 2005, 161].

Члени цих опозицій взаємообумовлені, зважаючи на наявність у них загальної архісеми "*to feel*", тому вони називаються відносними (рис. 3).

Говорячи про опозиційний характер взаємовідношень між ФО, членами мікро- і макрополя, хотілося б відзначити, що протиставлення можна здійснити не лише на рівні окремих фразеологізмів, але й на рівні мікро- і макрополя семантичних груп і підгруп.

Рис. 3. Опозиції конститuentів фразеосемантичного поля англomовного особистісно-орієнтованого спілкування

Крім відносних, у досліджуваному матеріалі зустрічаються і градуальні опозиції. Це протиставлення членів ряду, що характеризується різним ступенем (градацією) однієї й тієї ж ознаки. Градуальну опозицію можна представити фразеологічними одиницями, що характеризують ступінь інтенсивності негативних і позитивних емоцій (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця емоцій за ступенем інтенсивності

Негативні емоції	Позитивні емоції
<i>дискомфорт</i> <i>Be on the bit</i>	<i>гарний настрій</i> <i>In high spirits</i>
<i>тривога</i> <i>On the anxious seat</i>	<i>задоволення</i> <i>Take satisfaction</i>
<i>обурення</i> <i>Hot uner the collar</i>	<i>задоволення</i> <i>Derive pleasure</i>
<i>страх</i> <i>In a blue funk</i>	<i>радість</i> <i>Pride and joy</i>
<i>гнів</i> <i>One's blood is up</i>	<i>натхнення</i> <i>Shock of joy</i>
<i>жах</i> <i>One's blood turned to ice</i>	<i>любов</i> <i>Be fathoms deep in love</i>
<i>відчай</i> <i>Come to a fine (pretty) pass</i>	<i>щастя</i> <i>Heaven on earth (рай земний)</i>

Нам також зустрілися і випадки еквіполентних опозицій всередині деяких груп фразеологічних одиниць. Еквіполентні опозиції – це протиставлення за однією додатковою диференціальною ознакою, що наявна в маркованому члені опозиції.

Розглянемо ФО, що виражають жак.

Наприклад:

"To have cold feet" – "похолонуті від жаху";

"To give smb. the creeps" – "примусити когось дрижати від жаху";

Другий фразеологізм має диференціальну сему впливу на когось, щоб викликати жак. Ця ФО називається маркованим членом опозиції, оскільки має додаткову ознаку.

Еквіполентні опозиції розкривають можливість ФО належати одночасно до різних мікро- і макросистем, з виду дифузності їх меж, що свідчить про діалектичний зв'язок систем, що конституують англійську фразеологію. На численних різнорівневих прикладах ми розкрили опозитивний характер взаємовідношень між ФО, членами мікро- і макро- полів.

Висновки. Отже, ми переконалися, що конституенти фразеосемантичних полів взаємопроникають і взаємообумовлюють один одного. Це відбувається під впливом численних екстралінгвістичних і лінгвістичних чинників при актуалізації фразеологізмів у мовних ситуаціях. Результати проведеного дослідження мають практичне застосування в лінгвістиці, в психолінгвістиці, в психології, в педагогіці та методиці навчання мов.

В статье рассмотрена структура фразеосемантического поля "Эмоции личности", проанализированы взаимоотношения и оппозиционный характер конституентов исследуемого поля. Рассмотрены понятия "фразеосемантика", "семантическое поле", "видовые дифференциальные семантические компоненты", приводятся примеры лексических и фразеологических единиц.

Ключевые слова: фразеосемантическое поле, фразеологическая единица, относительные, градуальные, эквивалентные оппозиции.

The article focuses on the structure of the phraseosemantic field "Emotions of a personality"; interactions and oppositional features of the constituents of the investigated field are being investigated. It discusses the notions, such as "phraseosemantics", "semantic field", "forms of differential semantic components". Examples of lexical and phraseological units are under consideration.

Key words: phraseosemantic field, phraseological unit, differential semes, microfields, constituents, relative, gradual, equipollent oppositions.

Література:

1. *Бабенко О. В.* Фразеосемантичне поле емоцій в єдності лінгвістичного та психолого-педагогічного аспектів : монографія / О. В. Бабенко. – К. : ТОВ "Наукове-виробниче підприємство "Інтерсервіс", 2012. – 210 с.
2. Большой англо-русский фразеологический словарь: Около 20000 фразеологических единиц / А. В. Кунин. – 6-е изд., исправл. – М. : Живой язык, 2005. – 944 с.
3. *Красавский Н. А.* Динамика эмоциональных концептов в немецкой и русской лингвокультурах : автореф. дис. на соискание учён. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.20 "Сравн.-ист., типол. и соп. языкознание" / Красавский Н. А. – Волгоград, 2001. – 38 с.
4. *Кобозева И. М.* Лингвистическая семантика : учебное пособие / И. М. Кобозева – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
5. *Чалкова Е. Г.* Фразеосемантические поля англоязычного личностно-ориентированного общения / Е. Г. Чалкова. – М. : Изд-во "Импринт-Гольфстрим", 1998. – 362 с.
6. *Dickens Phillip M.* Thursday Afternoons / Phillip M. Dickens. – Penguin Books, 1992. – 168 p.
7. *Jackson Sh.* The Lottery / Sh. Jackson. – N. Y. : Lion Books, 1970. – 240 p.
8. *Murdoch I.* The Black Prince / I. Murdoch – L. : Chatto & Windus, 1973. – 246p.
9. *Prichard K.S.* Child of the Hurricane / K. S. Prichard – Sydney, 1963. – 102 p.
10. *Sillitoe A.* Saturday Night and Sunday Morning / A. Sillitoe – Harper Perennial, 1998. – 240 p.
11. *Scott C.* Where the Gods Dwell / C. Scott. – N. Y. : Harlequin Books 1985. – 188 p.